

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ

**TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ BAŞKANI
AVUKAT ÖZDEMİR ÖZOK'UN
DANIŞTAY'IN KURULUŞUNUN
136. YILDÖNÖMÖ VE
“İDARİ YARGI GÖNÖ”NDE
YAPTIĞI KONUŐMA**

**10 MAYIS 2004
ANKARA**

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ BAŞKANI

Av. ÖZDEMİR ÖZOK'UN

DANIŞTAY'IN KURULUŞUNUN

136. YILDÖNÜMÜ

VE

“İDARİ YARGI GÜNÜ”

NEDENİYLE YAPTIĞI KONUŐMA

Türkiye Barolar Birliği
Karanfil Sokağı 5/62
06650 Kızılay - ANKARA
Tel: (312) 425 30 11 Faks: 418 78 57
e-posta: admin@barobirlik.org.tr
web:www.barobirlik.org.tr

Sayın Cumhurbaşkanım,

Danıştay'ın Kuruluşunun 136. Yıldönümü ve "İdari Yargı Günü" nedeniyle düzenlenen toplantıya hoş geldiniz... Sizi ve toplantıyı onurlandıran sayın konukları saygılarımla selamlıyorum.

Yargı birlikteliğine duyarlılığını her zaman sergileyen Danıştay'ın, her kutlama gününde özgür ve bağımsız kürsüsünü savunmanın temsilcilerine açmasını son derece anlamlı ve önemli bulduğumuzu yinelerken, başta Danıştay olmak üzere, Bölge İdare Mahkemeleri, İdare ve Vergi Mahkemele-ri'nin özverili çalışanlarının "İdari Yargı Günü"nü kutlar, kuruluşundan bu yana, İmparatorluk ve Cumhuriyet dönemlerinde çok önemli görevler üstlenmiş Danıştay'ın nice yıllar aynı saygınlıkla varlığını sürdürmesini dilerim.

Kısa süre önce, emeklilik nedeniyle Danıştay Başkanlığı'ndan ayrılan, görevde bulunduğu süre içinde başarılı çalışmalarıyla ülkemizde hukukun üstünlüğüne ve hukuk devletine büyük katkılar sunan Sayın Nuri Alan'a yeni yaşamında sağlık ve mutluluklar dilerken, yerine başkanlığa seçilen

4 ÖZDEMİR ÖZOK

ve üstlendiği bu görevi de önceki görevleri gibi duyarlılıkla sürdüreceğine inandığım sayın Ender Çetinkaya'yı da kutlar, başarılar dilerim.

Kısaca, olağanüstü yetkilerle donatılmış yürütme karşısında, denge kuran, bireylerin hukuken devlete karşı koruyarak onların haksızlığa uğramasını önleyen bir güç olarak tanımlayabileceğimiz "*idari yargı*" görevini, ülkemizde İdare ve Vergi Mahkemeleri'yle Danıştay yanında, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi üstlenmiş bulunmaktadır. Bu anlamda Danıştay ve İdari Mahkemeleri, yurttaşların devletle olan ilişkilerinde ortaya çıkan hukuki sorunlarda, insani ve adil çözümler bularak toplumda adalet duygusunun gelişmesi yanında, hukukun üstünlüğünü sağlamak durumundadırlar. Başka bir anlatımla "*idari yargı*", devleti oluşturan erklerden "*yürütme*" ve onu bütünleyen "*idare*"nin eylem ve kararlarının hukuka uygunluğunu denetler, devlet yönetiminin hukuk içinde kalmasını sağlar.

Bu yönüyle "*idari yargı*" yürütme ve idareyi temsil eden siyasal iktidarların en büyük güvencesidir. Çünkü yürütme ve idarenin kimi hukuk dışı eylem ve davranışlarını denetleyip, onların hukuka uygun biçimde gerçekleşmesini sağlayarak, yürütme ve idarenin hukuk içinde kalmasına yardımcı olan "*idari yargı*" bu yönüyle duyarlı bir siyasal iktidarın en güvenilir yol göstericisi durumundadır.

Tüm siyasal sistemler, iki temel kavramın varlığı ve bu iki kilit kavramın kendi içlerindeki ya da birbirleriyle aralarındaki ilişkiler yumağının aldığı biçimlere göre belirlenmektedir. Gerçekten de, demokratik olarak kabul edilsin ya da edilmesin, tüm siyasal sistemlerin temelinde varolan ve birbirleriyle ilişkilerine göre siyasal rejimlerin sınıflandırıldığı bu iki kilit kavram “devlet” ve “toplum” kavramlarıdır. Siyasal sistemlerin incelenmesine ilişkin klasik öğretilerde, “devlet” ya da devlet kavramına yol açan “siyasal iktidar ilişkisi” ve bu ilişkinin kökeninde yer alan “yönetenler - yönetilenler” ayırımına vurgu yaparak başlaması çok doğal kabul edilmekteydi.

Günümüzde ise devlet kurumunu, siyasal iktidarın statüsünü, yetkilerini, toplumu oluşturan bireylerin bu kurum karşısındaki konumlarını, temel hak ve özgürlükler rejimini inceleyen çağdaş öğretilerde, klasik çizgilerden farklılaşma gözlemlenmekte, devlet ve bu kavramın temelindeki, klasik ayırım olan “yönetenler-yönetilenler” ayırımı yerine, demokratik siyasal sistemin en temel unsuru olan “hukuk” kavramı ile “hukukun üstünlüğü” ilkesi ve “hukuk devleti” anlayışı yer almaktadır.

Bunun nedeni, siyasal iktidarların yetkilerine, devlet organlarının gücüne bir sınır çizme hedefine yönelik felsefi akımlar biçiminde başlayarak, daha sonra siyasal ve sosyal alana yansıyan mücadeleler sonucunda, siyasal sistemlerin ve özellikle devletin

yeni bir nitelik ve özellik kazanmış olmasındandır. Bugün için, ne siyasal sistemler, ne de devlet kavramı klasik unsurlarıyla tarif ve tanımlanmamakta, günümüz devleti, ülke, nüfus ve egemen güç unsurlarının yanı sıra, belirli nitelikleri olan, belirli ölçütlere uygun yeni bir tanımı içermektedir. Bu tanımı oluşturan niteliklerin başında ise “*devletin sınırsız gücünün sınırlandırılmış olması yanında, devletin hukukla ve hukuk kurallarıyla bağlı olması*” koşulları gelmektedir. Kısaca günümüz çağdaş devleti, klasik devlet anlayışından farklı olarak, belirli nitelikleri ve belirli özellikleri olan, hukukla sınırlanmış ve hukukla çevrelenmiş bir devlettir, yani “*hukuk devleti*” dir. Çağdaş demokratik “*hukuk devleti*” nde egemenlik gücü sınırlandırılmıştır.

Hukuk devletinin bu özelliği, ulusal anayasalar yanında, bütün uluslar arası sözleşme ve belgelere de yansımıştır. Avrupa hukuk düzeninin anayasal belgesi olarak nitelendirilen “*Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*”, “*Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı*” belgelerinde, çağdaş demokratik devletin üzerine oturtulması gereken temel ilke ve değerler arasında “*çoğulculuk*” ve “*insan hakları*” yanı sıra “*hukukun üstünlüğü*” ilkesini gerçekleştirme, diğer bir söyleyişle “*hukuk devleti*” olma koşulları vurgulanmıştır.

Hukuk devleti; tüm faaliyet, işlem ve eylemleri hukuk kurallarına ve anayasaya uyan, kendisini bu kurullarla bağlı sayan devlet demektir. Hukuk

devleti, insan haklarının yaşama geçmesini, adaletin sağlanmasını, güvenliğin temin edilmesini amaçlar. Çağdaş devletin belirleyici sıfatı olan “*hukuk devleti*”nin taşıdığı özellikler, şu unsurlara dayanmaktadır;

– Hukuku, hukuk kurallarını toplumun kendisi, bireyler yaratacaklar ve değiştirebilecekler,

– Devlet de bu kurallarla ve bu kuralların oluşturduğu hukukla bağlı olacak,

– Devletin ve bireylerin hukuk kurallarına uygun davranması, sadece kendi iradelerine, kendi vicdanlarına ya da devleti yönetenlerin iyi niyetine bırakılmayıp, “*bağımsız ve tarafsız yargı organları*” tarafından denetlenecektir.

Hukuk devletini oluşturan en temel unsur “*yargı denetimi*”dir.

1980 askeri müdahalesinin ürünü 1982 Anayasası dahi bu gelişmelerin gerisinde kalamamış ve 2. maddesinde devleti, “*Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti*” olarak tanımlamıştır.

Burada hemen, saygın ve özgün bilim adamı, TBB'nin kurucu başkanı değerli hocamız Prof. Dr.

Faruk Erem'i rahmet ve minnetle anımsamadan geçemeyeceğim. Çünkü ülkemiz hukuk yaşamına "*Hukukun üstünlüğü*" kavramını kazandıran kişi sayın hocamızdır. Onun başkanlığında TBB her platformda "*hukukun üstünlüğü*" ve "*hukuk devleti*" kavramlarını savunmuş ve bunun sonucu ilk kez bu kavramlar 1982 Anayasası'nda yer alarak anayasal kurum ve kavram niteliği kazanmıştır.

Hukuk devletinde; sınırsız güç ve yetkiyi elinde bulunduran yasama ve yürütmeyi hukuka ve hukukun üstünlüğüne bağlı kılan güç bağımsız yargıdır. Bu görevini yargı, mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, delil toplama, iddia ve savunma haklarına ilişkin ilke ve hükümleri içeren yasalara uygun olarak yerine getirir. Çalışmasını ve kuruluşunu yasadan ve yasadaki açık usullerden almayan hiçbir kişi veya organ yargı görevi yapamaz. Yargılama hizmeti, devlet yapısı içindeki örgütler ve kişiler tarafından belirli usul kurallarına uyularak yerine getirilen ve devletin tekelinde olan bir kamu hizmetidir. Bir toplumda düzen ve huzurun, iç barışın sağlanması, kargaşa ortamının yaratılmaması, yargılama örgütünün gücü ve verdiği hizmetin kalitesi ile yakından ilgilidir. Bu hizmetin toplumun beklentilerine ve gereksinmelerine yanıt verebilmesi için etkin, hızlı ve doğru olarak yürütülmesi yanında, yargılama sonunda verilen kararın da adil olması, yani hak ve adaletin gerçekleşmesini sağlaması gereklidir.

“Bugün yargı bu işlevini kusursuz bir biçimde yerine getiriyor mu?” sorusuna yargı çalışanlarının tüm iyi niyetli ve özverili çabalarına karşın olumlu yanıt vermek ve “evet, yargı kurumu kusursuz biçimde kendisinden beklenenleri yerine getiriyor” demek mümkün değildir.

Bu tespitten sonra, yargının toplumun beklentilerine neden yanıt veremediğini sorgulayabiliriz. Özelde idari yargının, genelde yargının, kimi sorunları toplumsal yapıdan kaynaklandığı gibi, kimi sorunları da doğrudan doğruya kendi yetersiz ve eksik yapılanmasından kaynaklanmaktadır.

Çağdaş Türkiye Cumhuriyeti’ni kurmak için yola çıkanlar, Osmanlı İmparatorluğu’nun olumsuz mirası üzerine sadece bir devlet kurmayı amaçlamamışlar, aksine toplumu sarıp sarmalayan ve onu kaderiyle baş başa bırakan zincirlerinden koparmaya ve özgür bireye, çağdaş yurttaşaya dayalı yeni bir yapılanmaya yönelmişlerdir.

Bunun doğal sonucu olarak her alanda yenilenme ve devrimler peş peşe gerçekleştirilmiştir. Kuşkusuz bu devrimlerin başında *“laik hukuk devrimi”* gelmektedir. Her devrim ve yenilikte olduğu gibi *“hukuk devrimi”* nde de daha ilk günlerden itibaren büyük dirençlerle karşılaşmış, statükoyu korumak, çağdaşlaşmayı engellemek, eskiden olduğu gibi toplumu kaderiyle baş başa bırakmak isteyenler karşı eylemlerini sürdürmüşlerdir.

Bugünün Türkiye'sinde dahi genlerinde bunları taşıyanların bulunması sorunların temelini oluşturmaktadır.

Ülkemizde hayatın her alanında olduğu gibi, Türk hukuk hayatındaki düalizm ve şer'i hukuktan laik hukuka geçiş süreci hiç de kolay olmamıştır. Görünen Türkiye'nin yanı sıra, öbür Türkiye diye adlandırabileceğimiz ve çağdaş normlarla uzaktan yakından ilgisi olmayan birçok olumsuz, gelenek, görenek ve alışkanlıklar yaşamını sürdürmekte, değişmemek için büyük direnç göstermektedir. Statükocu, popülist politikacılar için bulunmaz malzeme olan bu toplumsal olgu hep çekim merkezi olmuş, politikalar bu olumsuzluklar üzerine oturtulmuştur. Halkın bilinçlenmesini, aydınlanmasını, kendini aşmasını sağlayacak kanallar birer ikişer kapatılarak, Türkiye içinden çıkılmaz sorunlar sarmalıyla karşı karşıya bırakılmıştır.

Toplumsal yaşamın gerçeği haline gelen büyük çelişkiler, derin aykırılıklar artık tepki çekmemekte, tüm bu olumsuzluklar ve çarpıklıklar olağan kabul edilmektedir. Bütün bunların sonucu olarak ortaya çıkan kavram kargaşası ve belirsizlikler halkın siyasetten, devlet kurumlarından ve hepsinden önemlisi yargıdan beklentilerini zaafa uğratmış ve bu kurumlara güveni azaltmıştır. Bu güven sorunu sürdürdüğü sürece hukuk devleti uygulamasını pekiştirmek ve etkin bir yargılama ile yönetim uygulamasına geçmek çok güçtür. Güven kaybı-

nın doğmasına neden olan sebepler sıralandığında, devletin çatısını oluşturan üç erkten, yargının alt sıralarda yer aldığını ve en az kusurlu olduğunu söylemek mümkündür. Hiç kimsenin ve hiçbir kurumun toplumu travmalarla baş başa bıraktıktan sonra, hiçbir şey olmamış gibi, tek başına yargıdan hastalıklı bünyeyi tedavi etmesini istemeye hakkı yoktur.

Kuralsızlığın ve duyarsızlığın kol gezdiği, toplumsal dokunun bozulduğu, tüm değerlerin alt üst olduğu bir yapının getirdiği sorunlar yanında, anayasal ve yasal düzenlemelerden kaynaklı kimi olumsuzlukların yargıyı tıkadığı ve işlemez hale getirdiği bir gerçektir. En sade yurttasından, en yüksek kamu görevlisine kadar toplumun tüm bireyleri, toplumsal yapının korunmasında, üstlerine düşen özen borcunu yerine getirip getirmediklerini kendilerine sormalıdır. Ancak bu soruya kendi özgür değerlendirmeleriyle olumlu yanıt verebiliyorlarsa, başka kişi ya da kurumlara eleştiri yöneltilme hakkına sahiptirler.

Genelde yargının, özelde idari yargının sorunlarının, geçmişten günümüze hemen hemen aynı noktalarda toplandığı görülmektedir. Bunları, yargılamanın ağır işlemesi sonucu adaletin gecikmesi, hukuk eğitiminin yetersizliği, yargıç, savcı ve adliye çalışanlarının işin önemi ve konumuna uygun özlük haklarına sahip olamaması yanında kuşkusuz bunların hepsinden önemlisi, yargının

kurumsal olarak bağımsızlığa kavuşamamış olması olarak sıralayabiliriz.

Bu sorunların tespiti için, çok ayrıntılı araştırmalara, titiz çalışmalara gerek yoktur. Bunların tamamı siyasetçiler başta olmak üzere, yargıç, savcı, avukat ve yargıyla doğrudan ya da dolaylı ilgisi olan tüm kesimler tarafından bilinmekte ve zaman zaman dile getirilmektedir. Nitekim Anayasa Mahkemesi Başkanı sayın Mustafa Bumin 26 Nisan 2004 günlü konuşmasında bu ortak sorunların birçoğunu dile getirmiş, ancak temel sorunun ücret politikası olduğunun altını kalın çizgilerle çizerek vurgulamıştır. Kuşkusuz ücret çok önemli sorundur, ancak ülke ücret politikası karşısında ve tüm yargı sorunlarının yanında ücreti sorunların birincil kaynağı olarak öne çıkarmak haksızlıktır. Sorunun yargının işleyişini tıkayan bütün engellerle birlikte ele alınması ve ülke standardının üstüne çıkılmaya gayret edilmesidir. Yargının hiçbir temel sorununa el atmadan, sadece ücretlere yansıtacak maddi düzenlemelerin yargı bağımsızlık ve yansızlığından bir şeyler götürülmek için verildiği kuşkusu, halkın yargıya olan güvenini olumsuz etkileyecektir.

Yargıyla ilgili tüm bu yakınma ve tespitlere karşın, siyasal iktidarlar başta olmak üzere, hiç kimse yargının ortak yakınma konusu olan sorunlarına kalıcı ve köklü çözümler getirmemektedir. Sorunları çözme konumunda olan ve yürütme

erkini elinde bulunduran siyasal iktidarlar hiçbir dönemde ve yerde, hiçbir biçimde, güçlü ve bağımsız bir yargı istememişlerdir. Bu yaklaşım yargının evrensel ve maalesef değişmez kaderidir.

Muhalefette yargı için söylenenler ve yapılan tespitler iktidara gelindiğinde unutulmakta ve söylemlere aykırı eylemler sergilenmektedir. Nitekim 3 Kasım 2002 seçimlerinden sonra iktidar olan AKP'nin seçim bildirisi, 58. Gül Hükümeti'nin programı, AKP tarafından kamuoyuna sunulan acil önlem paketi ve son olarak 59. Erdoğan Hükümeti'nin programlarında yargıyla ilgili yapılan tespit ve değerlendirmeler gerçekçidir. Tamamen katıldığımız bu tespitlerde sonuç olarak *"ülke sorunlarının çözümü, hızlı güçlü ve bağımsız yargının varlığıyla gerçekleştirilecek hukuk devletinden geçer"* denilmekte ve iktidarın birinci önceliğinin bu olacağı vurgulanmaktadır. Ne yazık ki, bu iktidar da geçmiş iktidarların yolunu izlemiş ve yargı sorunlarına uzak durmayı tercih ederek, siyasal geleceğini teminat altına alacağına inandığı kimi konulara öncelik vermiştir. Bu noktada şu soruya açık ve net yanıt vermeliyiz. *"Gerçekten yargının etkin ve bağımsız olmasını istiyor muyuz?"* Eğer bu soruya olumlu yanıt veriyorsak, onun gereği olan acil önlemleri almalıyız. Bu önlemlerin başında kuşkusuz, Adalet Bakanlığı bütçesinin, görülen hizmetin önemi ve konumuna uygun miktarlara çıkarılarak, yargı sisteminin tam bir dökümü ya-

pımalı, gerçek, hızlı ve isabetli adalet dağıtımının önündeki tüm bilinen engeller kaldırılmalıdır.

Yargı için sıraladığımız bütün sorunlar, yargının bir bölümünü oluşturan “*idari yargı*” için de söz konusudur. Bu bağlamda “*idari yargı*”ya özgü kimi tespit ve değerlendirmelerimizi de sizlerle paylaşmak istemekteyim.

Öncelikle, Danıştay’dan başlamak istiyorum. İçinde bulunduğumuz bina yüksek mahkemenin ilk taşındığı yıllarda ihtiyaca yanıt veremekteydi, ama özellikle son yıllarda artan dosya ve personel sayısı karşısında hem çalışanların, hem de mahkemede iş takip eden avukat ve yurttaşların yakınmalarına neden olmaktadır. Yüksek mahkemelerimizden Yargıtay ve Danıştay dışındakiler bu sorunu kısmen çözmüşler ama bu iki yüksek mahkememiz adlarına, işlevlerine ve saygınlıklarına uygun olmayan koşullarda çalışmak durumunda bırakılmışlardır. Bu olumsuz durumun en kısa sürede giderilmesini umut ediyoruz.

Özelikle genel seçimler sonrası değişen siyasal iktidarlar ve onların oluşturduğu hükümetler, yürütme erkini kullanırken kamu yararı ve verimlilik ilkelerinden uzak, kendi siyasal kadrolarını oluşturmak ve göreve getirmek istemektedirler. Bunun sonucu olarak kamuda çalışanlarla ilgili olarak, tesis edilen idari işlemlerde, “*yerindelik*” ve “*hukuka uygunluk*” koşulları çoğu kez göz ardı edilmektedir. 3 Kasım 2002 seçimlerden sonra iktidar olan AKP

Hükümeti uygulamaları ve kadrolaŐma çalışmalarıyla ilgili olarak bize yapılan yakınmalar büyük boyutlara varmıŐtır. Bu yakınmaların çoğu idari yargıya götürölmekte ve hukuk dışı uygulamaların önlenmesi istenilmektedir. Bütün bu olağan dışı uygulamalar idari yargının iş yükünü üstesinden gelinemeyecek noktalara taŐımaktadır. Bu durum hem davaların makul sürede sonuçlanmasını, hem de dava dosyalarının gereken özen ve titizlikle incelenmesini engellemektedir.

Hiç kimse yargıçlarımızdan, insanüstü çabayla sürdürdükleri çalıŐmalarını arttırmalarını isteyemez. Yapılacak Şey çalıŐma koŐullarını iyileŐtirmek ve önlerini açmaktır. Bu noktada, idari yargıdaki mahkeme, yargıç ve diğer personel mevcudunun arttırılması, özellikle Danıştay'da yeni dava dairesleri kurulması ve büyük gereksinme duyulan tetkik yargıcı ve bu yapılanmaya koŐut olarak üye sayısının önemli ölçüde arttırılması belirli bir rahatlama sağlayacaktır.

Bölge İdare Mahkemeleri'nin tam anlamıyla istinaf mercii haline getirilmesinin de sorunun önemli bir bölümünü çözeceği kanısındayız. Somut durumda İdare ve Vergi Mahkemeleri'nin yürütmenin durdurulması hakkındaki kararlarıyla, bazı nihai kararlar itiraz yoluyla Bölge İdare Mahkemeleri'ne götürölmekte, nihai nitelikteki kararlar ise doğrudan temyiz yoluyla Danıştay'a gitmektedir. Bu durum Danıştay'ın iş yükünü bir yüksek mahkemede olmayacak oranda arttırmaktadır.

Öte yandan mevcut uygulamada, Bölge İdare Mahkemeleri'nce verilen kararlar hiçbir şekilde Danıştay'ca denetlenememekte bu ise içtihat birliği sağlanmasını güçleştirmektedir.

İdari yargı sorunlarının önünü açacak diğer bir önerimiz de, İdari Mahkemeler arasında, tıpkı Danıştay'da dava daireleri arasındakine benzer şekilde uzmanlaşmaya gidilmesidir. Özellikle idari davaların yoğun bulunduğu Ankara ve diğer büyük kentlerde bu uygulama çok yararlı olacaktır. Örneğin kamu görevlileri konusuna, belediye, imar ve şehircilik konularına, ekonomik konulara bakacak idare mahkemeler ayrılabilir. Böyle bir yapıda uzmanlaşma sağlanacağından, dava dosyalarının daha sağlıklı incelenmesi yanında, davaların sonuçlanma süreleri hızlı incelenme nedeniyle de kısalmış olur.

İdari yargı konusunda her zaman dile getirdiğimiz en önemli sorun, kuşkusuz hukuk fakültesi öğrenimi görmemiş kişilerin yargıç ve savcı olmaları sorunudur.

İdari yargıç olarak atanabilmek için "*programlarında hukuk veya hukuk bilgisine yeterince yer veren*" tanımı nedeniyle, hukuk fakültesi mezunu olma koşulu aranmadığından, çeşitli sosyal bilimler fakültelerinden mezun olanlar idari yargıç ve savcı olabilmektedirler. Hukuk eğitimi kalitesinin bile tartışma konusu edildiği günümüzde, yetersiz ve sınırlı hukuk dersleriyle yargıç kimliğinin

kazandırılması ciddi sakıncalar doğurmaktadır. Bugün toplam idari yargı içinde hukuk fakültesi mezunlarının yaklaşık % 30 civarında olduğu ve kimi idare mahkemelerinde üç yargıcın da hukuk fakültesi mezunu olmadığı somut gerçeği karşısında sorunun önemi ortadadır. Bu uygulamanın, vatandaşlar arasında davaların hukuk formasyonuna sahip ve teknik hukuk yönünden uzman yargıçlarca incelenmediği yönünde kuşkular yarattığı, bunun ise yargıya olan güveni azalttığı tespit edilmektedir. Bu yanlış uygulamanın giderilmesi için, acilen bir yasal düzenleme yapılarak, hukuk fakültesi mezunu olmayanların bundan böyle idari yargıda yargıç ve savcı olmalarının engellenmesi gerekmektedir.

İdarenin ve hatta yerine göre yürütme organının işlemlerinin yargısal denetimini gerçekleştiren idari yargı mensuplarının, adli yargıya göre yürütme organına karşı daha güvenceli bir statüye kavuşturulmaları düşünülmelidir.

Yürütme ve idarenin kimi eylem ve işlemlerinin yargı denetimi dışında bırakılması, hak arama özgürlüğüne ve bunun doğal sonucu olarak mahkemeye başvurma hakkına aykırıdır. Bu nedenle, getirilen bu tür ayrıcalıklar, hak arama özgürlüğünü zedelememeli, meşru bir amaca hizmet etmeli ve ölçülülük ilkesine uygun olmalıdır.

İdari yargılama hukuku enstrümanlarının ve yargılama usulünün "*silahların eşitliği*" prensibine

göre yeniden düzenlenmesi ve en önemlisi birey haklarının yürütme karşısında etkin koruma ilkelerinin ve savunma hakkının güçlendirilmesi gereklidir. Bu bağlamda, bireylerin haklarının teminatı olan geçici yargısal koruma mekanizması “*yürütmenin durdurulması*” kurumu yeniden düzenlenmelidir. İdari yargının “*re’sen yargılama*” yetkisini kısıtlama niteliğinde olan İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 31. maddesindeki hüküm yeniden gözden geçirilmelidir.

İdari yargıda davaya asli müdahale olanağı sağlanmalıdır.

İdari işlem dosyası hakkında davacının tam ve zamanında bilgi sahibi olma hakkı sağlanarak, bu aşamada davacıya ayrıca yeni bir savunma hakkı tanınmalıdır. İdari yargılama hukukunda uyuşmazlıkların görülmesi ve çözülmesinde yazılı yargılama usulü öngörülmüş olup, yargıç tarafından incelemenin dosyadaki evraklar üzerinden yapılacağı esası kabul edilmiştir. Bu durum yargılamanın “*aleniyet*” ilkesi göz önüne alınarak yeniden düzenlenmelidir.

Aleniyet ilkesi doğrultusunda Danıştay kararlarının tümünün yayınlanması zorunluluğu getirilmelidir.

İdari Yargılama Usulü Kanunu, yargılamanın “*makul ve kabul edilebilir*” bir süre içinde sonlandırılmasına yönelik olarak yeniden düzenlenmelidir.

Bu noktada, ilk inceleme aşaması kaldırılmalıdır, dilekçe teatisi süreci yeniden formüle edilerek, replik-düplik aşamaları zorunlu olmaktan çıkarılmalıdır, keza karar düzeltme müessesesi yeniden gözden geçirilmelidir.

Bütün bunların dışında, bazı uyuşmazlıkların öncelikle bağımsız, teminatlı ve uzman yüksek kurullar aracılığıyla yarı yargısal usuller ile çözümlenmesi yöntemleri getirilmelidir. Bu bağlamda, idari uyuşmazlıkların çözümünde yargılama dışı usullerden dahili inceleme, uzlaştırma, arabuluculuk, müzakere ve tahkim usulleri yanında, işlevi itibariyle idareyle vatandaşları uzlaştıran, gerçek anlamda, bağımsız ombudsman kurumlarının da hukukumuzda kazandırılmasıyla, uyuşmazlıkların büyük çoğunluğu, mahkemelerin dışında; fakat, hukuk kurallarına uygun bir süreçte çözülmesi sağlanacaktır.

İdari yargılamada bunlar gerçekleştirildiği takdirde ana hedef olan “*adil yargılanma hakkına*” ulaşmak daha kolay olacaktır.

Son günlerde, yüksek yargı organlarının kuruluş, görev ve yetkileri başta olmak üzere, yargıyla ilgili yeni tartışmalar başlatılmıştır. Bu tartışmalar sırasında “*yargı bütünlüğü*”ne aykırılık yanında, yüksek mahkemeler arasında anayasa ile kurulmuş olan denge ve eşitliğe ters düşen söylemlerden özenle kaçınılmalıdır. Kimi yasama ve yürütme temsilcilerinin yargıyla ilgili olarak,

bilinçli bir biçimde başlattığı, haksız ve acımasız tartışmaların yapıldığı bu sürece katkı sunmak son derece tehlikelidir.

Tartışmaların odağını Anayasa Mahkemesi'nin yapısı ve "*Anayasa Şikâyeti*" kurumu oluşturmaktadır. Anayasa yargısı, çağdaş demokratik sistemlerde anayasal demokrasinin sağlanması ve iktidarın anayasa ile sınırlanması amacıyla genel olarak kabul edilen bir mekanizmadır. Temelde hukuk devleti ilkesinin de bir gereği olan anayasa yargısının temel amacı, bir ülkedeki hukuk sisteminin temelini oluşturan anayasanın üstünlüğünü sağlamaktır. 1961 Anayasası'yla hukuk yaşamımıza giren Anayasa Mahkemesi kurulduğu günden itibaren kanunların, daha sonra benimsenen kanun hükmündeki kararnamelerin anayasaya uygunluğunu denetleme yanında kendisine verilen diğer görevleri başarıyla sürdürerek, ülkemizdeki "*hukuk devleti*" oluşturma çabasına büyük katkılar sunmuştur. Ancak, bu günkü düzenlemeler sonucu Anayasa Mahkemesi'ne gidebilmenin, çok sınırlı "*iptal davaları*" açabilme olanağı yanında, "*10 yıl yasağı*" ve "*mahkemelerin Anayasa'ya aykırılık iddialarını*" ciddi bulması şartlarına bağlı olan "*itiraz yolu*" ile gerçekleştirilmesi eleştirilere neden olmakta ve batıda yaygın olan "*Anayasa şikâyeti*" yolunun da anayasaya uygunluk denetimi mekanizması olarak tanınması önerilmektedir. TBB'nin hazırladığı Anayasa Tasarısı'nda ve Anayasa Mahkemesi'nin yeni önerisinde benimsenen "*Anayasa şikâyeti*"

yolu, bireylere kamu gücü kullanan makamların işlemlerine karşı, anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurma hakkı tanınmaktadır. Bu hakka kuşkuyla bakan ve Anayasa Mahkemesi'nin tüm konularda bir üst temyiz mercii haline geleceğini ileri sürenlere katılmadığımızı ve bu endişelerin, Anayasa'nın üstünlüğü, Anayasa'da belirlenmiş temel hak ve özgürlüklerin niteliği, yargı erkinin özellikleri ve en önemlisi Anayasa yargısının işlevi göz önüne alındığında geçersiz olduğunu belirtmek isteriz. Bu bağlamda Türk Anayasa yargısında "*Anayasa şikâyeti*"ni bir temyiz incelemesinden çok, bir Anayasa'ya uygunluk denetimi olarak görmek ve bu yolun daha çok, AİHM'e başvuru öncesi bir aşama olarak değil, Anayasa'da düzenlenen tüm hakları kapsar nitelikte olmasını umut etmekteyiz.

Son olarak şunu da vurgulamak isterim. "*Anayasa şikâyeti*" yolunun Anayasa Mahkemesi'nin iş yükünü artıracığı ve mahkemenin çalışmasını güçleştireceği eleştirisine de katılmıyoruz. Çünkü getirilecek bir öninceleme ve çeşitli filtre sistemleri sorunu çözecektir. Nitekim "*Anayasa şikâyeti*"ni benimsemiş Amerika'da, Yüksek Mahkeme 1997 yılı içinde kendisine yapılan 6571 başvurudan sadece, 97 dosyayı esastan karara bağlamıştır. Benzer şekilde Federal Alman Anayasa Mahkemesi de, 1996 yılında 5054 başvurudan sadece, 114 dosyayı esastan karara bağlamış ve diğer başvuruları reddetmişlerdir.

Anayasa Mahkemesi'nin örgütlenmesi başta olmak üzere, insan haklarına dayalı, hak ve adalet kavramlarını yaşama geçirmiş, yasa devletinin dar kalıplarından arınmış, kuvvetler ayrılığı kavramında anlamını bulan, çoğulcu demokrasinin gerçekleştiği, hukuk devletinin tüm kurum ve kurallarıyla uygulandığı bir anayasal düzenin kurulması için ve tüm toplumun beklentilerine yanıt verecek çağdaş bir anayasanın yapılmasını umut ediyor ve bekliyoruz.

Ülkemizde yıllardır tartışılan "*laiklik*" kavramı son günlerde yine gündeme taşınmıştır. Cumhuriyet'in ilanından bu yana geçen seksen yıllık süreçte "*laiklik*"le ilgili hala, yorum, değerlendirme ve beklenti farklılıkları bulunması, "*laiklik*" ilkesinin uygulama, içerik ve benimsenmesi yönünde gerekli özen ve duyarlılığın gösterilmemiş olduğunun açık kanıtıdır.

Bugün yaygın anlayışa göre, "*laiklik*" sadece din ile devlet işlerinin ayrılmasını dile getiriyor; kimilerine göre dinin devlet işlerine karışmaması, kimilerine göre de aynı zamanda devletin din işlerine karışmaması demektir. "*Laiklik*"le ilgili bu tanımlamalar eksik ve yüzeysel kalmaktadır.

"*Laiklik*", bugün bir devlette hukuk oluşturulurken, dinsel normların olduğu kadar kültürel normların (gelenek, görenek, töre vs gibi) da belirleyici olmamasını ifade etmektedir. Bu noktada

devleti biçimlendiren anayasayı ve oluşturduğu hukuku din kuralları ve kültürel normlar değil, evrensel insan hakları belirlemelidir. Laiklik bu anlamda, çağdaş demokratik hukuk devletinde, devletin biçimlenmesi ve tanımına olanak sağlayan yaşamsal bir kavramdır.

Bu nitelikleriyle laiklik, uygarlık, özgürlük ve çağdaşlık ilkesidir.

Laiklik aynı zamanda "*bilimsellik*" demektir. Dogmatik referansları ön planda tutan beyinlerin, felsefe ve eleştiriye dayalı "*bilim*" alanında söyleyebilecekleri pek fazla sözleri olamaz.

Diğer yandan laiklik, çoğulcu düşünceye yaşama olanağı verdiği ve "*halka ait olan*" anlamıyla demokrasi ve ulus devlete özgü bir kavram olması nedeniyle "*ulusalcılık*" demektir.

Yönetim ve idari yargı açısından gündemdeki önemli konuların başında "*Kamu Yönetimi Reformu*" adı altında kamu yönetiminin yeniden kurgulanma istekleri gelmektedir. Laik Cumhuriyet'e ve çoğulcu demokrasiye inancı konusunda kamuoyunda giderilemeyen kuşkların bulunduğu bir kadro tarafından hazırlanan kamu yönetimi reformu tasarısı, görünürde kamuda yıllardır görmek için mücadele ettiğimiz ilkelere dayandırılmaktadır. Kim "*şeffaf*", "*demokratik*", "*hesap verebilirlik*", "*ademi merkezi*", "*katılımcı*" bir kamu yönetimini istemez? Buna olumsuz yanıt vermek mümkün

değildir. Kamu yönetiminin iyileştirilmesi gereklidir. Ancak bu yapılırken, kamu alanında Tanzimat'tan bu yana oluşmuş birikimi yok sayarak ve Türkiye Cumhuriyeti'nin temel ilke ve değerlerini gözetmeden, hayati ve çok önemli bir değişikliğin yapılması doğru değildir.

TÜBİTAK Yasası'nda kişiye özel yetki verilmesi ve izlenen hukuki yol, biçimsel olarak hukukun temel ilkelerine aykırılığı yanında, esas ve içerik bakımından da kurumun bilimsel özerkliğini sonlandırır niteliktedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin gündeminde olan Türk Ceza Kanunu çalışmalarıyla ilgili olarak da kimi önemli eleştiriler getirilmektedir. Kuşkusuz, gelişen ve değişen ulusal ve uluslararası hukuk normları yanında suç ve ceza ilkelerine uygun toplumsal düzeni ve adaleti sağlayacak çağdaş bir Ceza Kanunu'na ihtiyaç bulunmaktadır. Ancak bu yapılırken "*Medeni Yasa*"daki hatalar bu çalışmalar sırasında tekrarlanmakta ve yıllardır uygulanarak yerleşmiş olan madde numaraları ve yapı tamamen değiştirilmektedir. Yine getirilen yeni kurum ve kavramlarla Türk Ceza Hukuku yeni baştan oluşturulmağa çalışılmaktadır. Kimlerine göre yararlı olabileceği söylenmesine karşın, deneyimli birçok hukuk adamı tarafından da bu konudaki en iyi hareketin, yanlış başlayan çalışmaların durdurularak yasanın çıkmasına engel olunması biçimindedir. Tüm bunları Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi'yle

birlikte ve yüksek düzeyde ceza hukukçusunun katılımıyla 21 - 22 Mayıs 2004'te yapacağımız iki günlük etkinlikte tartıőacađız.

Son olarak Meclis'e sevk edilen Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) ile ilgili yeni düzenlemeyi içeren yasa tasarısıyla üniversitelere mali, bilimsel ve idari özerklik verilmediği gibi siyasal iktidarların etkinliği daha da arttırılmıőtır. Tasarının tümündeki sakıncalar yanında, meslek okullarından mezun olanların üniversitelere devam etmelerini kolaylaőtıracak yöntemler, acele olarak getirilmektedir. Toplumda gerginlik ve gerilim yaratan bu yeni giriőimin, AB ve Kıbrıs görüőmelerinde istenen ve beklenen sonuçları alamayan iktidarın gündem deđiőtirmek ve halkın dikkatini başka noktalara çekmek için kurguladığını ileri sürenler olmuştur. İlk bakıőta çok masum gelen bu düzenlemenin büyük sakıncaları bulunduğu bilim çevreleri ve ilgilileri tarafından ortaya konulmaktadır. Özellikle İmam Hatip Liseleri mezunlarına ayrıcalık tanınmasını, bilimsel ve özgür düşüncenin ve pozitif bilimlerin yaşam bulduğu üniversitelerin dokusunu bozması yanında, bu okullara girme durumunda bırakılan gençlerimize de haksızlık olarak görmekteyiz. Çünkü insanlar için kutsal olan din kurallarının ve moral değerlerin, manevi duyguların ağırlıklı biçimde okutulduğu, buna karşın pozitif bilimlerin temelini oluşturan, mantık ve felsefenin hiç okutulmadığı bu okullardan mezun olan gençler, üniversitelere uyum konusunda büyük güçlükler çekmektedirler.

Konu yasa ve yasalardan açılmışken 3 Kasım 2002 günlü seçimler sonrası oluşan TBMM'nin yasa çalışmaları hakkında da kısa görüş ve düşüncelerimizi sunmak istiyorum. Öncelikle birçok görüş ve davranışını paylaşmadığımız, yeni meclis ve yeni hükümetin enerjisi ve dinamizminin üst düzeyde olduğunu belirtmek isteriz. Bu dinamizm yasa çalışmalarına o denli yansımaktadır ki çoğu kez yasaları izlemek olanağını bulamamaktayız. Bu hız yasaların yeterince tartışılmadan, yasa tekniğine uygun olmadan peş peşe çıkarılmasına neden olmakta ve çoğu kez oy kullananların dahi yeteri bilgisi olmadan yasalaşmasına sebep olmaktadır. Yasa yapmadaki bu özensizlik, yasaların tekrar meclise iadesinde rekor sayıların yakalanmasına neden olmuştur. Bu arada yasalaşan *"Bankalar Kanunu ile Bazı Kanunlarda ve Bir Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun"* halk dilinde hortumcu diye tanımlanan kesimin takibi nedeniyle, ya da hangi yüksek fayda ve düşünceyle olursa olsun, bu metnin yasalaşması Türk hukukunun bir ayıbı olarak tarihe geçecektir. Çünkü gerekçesi ne olursa olsun, bu yasayla getirilen düzenlemeyle, özel ve kamu hukukunun temel ilkeleri yanında, uluslar arası sözleşmelerin güvence altına aldığı ve anayasaların koruduğu kişi hak ve özgürlükleri ihlal edilmiştir.

Sayın Cumhurbaşkanım,

Genelde yargı, özelde idari yargıyla ilgili kimi tespit ve değerlendirmelerimi sizlerle paylaştıktan sonra, ülkemiz ve bulunduğumuz coğrafyada yaşanan olumsuzluklardan söz etmek istiyorum. Gerçi, yaşanan ülke ve dünya gerçekleri karşısında ulusal değerleri savunmanın, olası tehlikelere ve aymazlıklara vurgu yapmanın, belli çıkar çevrelerince tutuculukla nitelendirilmesine karşın, halkımıza olan tarihsel sorumluluğumuz gereği, bunları ortaya koymak ve yakın tehlikelere dikkat çekmek durumundayız.

Türkiye’de Cumhuriyet’in “müjdesi”, Atatürk tarafından kaleme alınmış olup, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılışına en yaşlı üye niteliğiyle başkanlık eden Sinop milletvekili Şerif Bey tarafından 23 Nisan 1920 Cuma günü öğleden sonra saat 13.45 de okunan şu cümlede saklıdır: *“Ulusumuzun iç ve dış tam bağımsızlık içinde kendi yazgısının sorumluluğunu doğrudan doğruya yüklenip kendisini yönetmeğe başladığını bütün cihana duyurarak, Büyük Millet Meclisi’ni açıyorum”*. Bu cümledeki, ulusun kendi kaderinin sorumluluğunu eline alıp kendi kendisini yönetmeğe başladığının bütün cihana ilan olunması ne demektir? Bu, çok açıktır: Bu sözler, artık Osmanlı Devleti’nin tarihe gömüldüğü ve Türk ulusunun kendi iradesini egemen kılarak yeni ve çağdaş değerler üzerine yükselen

bir devletin temelini attığından başka bir anlam taşımaz. Bu devletin yapısı kurulduğu ilk günden itibaren "*Cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, laik ve inkılapçı, yani devrimci*"dir. Kuruluş günlerinin coşkusu ve heyecanıyla bu ilkeler üzerine oturtulan devlet yapımız, her geçen gün yörüngesinden uzaklaştırılmıştır.

Belirtilen bu yapı ve özellikleriyle, kendi coğrafyasının örnek modeli olan ülkemiz üzerinde, kimi iç ve dış saldırılar sürdürülmekte ulusal değerler birer birer yok edilmek istenmektedir. Yaşanan ağır iç ve dış borç baskıları altında; tamamen standby antlaşmalarıyla Dünya Bankası ve IMF reçetelerine teslim olan ülkenin ekonomi ve kamu yönetimi, ulusal çıkarlardan çok uluslar arası kuruluşların yönlendirmesiyle kararlar almaktadır. Bunun en acı örneği geçtiğimiz günlerde gazetelere yansıyan ve IMF'nin birçok ulusal bankayı fona alması için BDDK'ye yazdığı talimat mektubudur.

Avrupa ile Asya arasında köprü görevi yanında, Slav hatta Uzakdoğu dünyalarını bütünleştirmiş, Müslüman, Hıristiyan ve Yahudilerin egemenliği altındaki topraklarda barış içinde yaşamalarını sağlama geleneği sonucu, çağımızda akıl ve bilim öncülüğünde, İslam'la laik moderniteyi uzlaştırmış, bölgenin gelişen ve değişen ülkesi "*Çağdaş Türkiye Modeli*"ni kimi iç ve dış odaklar bir türlü içlerine sindiremediler. Belirli bir süredir kendilerine ikinci Cumhuriyetçi adı verilen bir kesim,

Atatürk Cumhuriyeti'nin eskimiş, devrini tamamlamış gelişen ve değişen yurt ve dünya sorunları karşısında işlevini yitirmiş olduğundan bahisle, yeni bir Cumhuriyet'in kurulmasını istemektedirler. Buna gerekçe olarak da bu Cumhuriyet'in temelinde halkın tam desteği yokmuş, Cumhuriyet zorla, emirle tepeden inme kurulmuş, birçok halkın varlığı yok sayılmış, tekçi yapı tercih edilmiş denilmektedir. İçerden gelen bu sistemli ve örgütlü eleştiriler yanında, Türkiye'yi kendi yayılmacı ve politik amaçlarına uygun biçimde kurgulamak isteyen dış güçler de, bu doğrultuda açık ve kapalı görüş ve düşüncelerini seslendirmektedirler.

Nitekim ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell "yeşil kuşak" teorisine uygun olarak Türkiye Cumhuriyeti'ni "İslamî Cumhuriyet" olarak tanımlamıştır. Bu konuda, ikinci derecede diplomatların tevilliyollu açıklamalarının ve düzeltmelerinin akıllı ve deneyimli bir politikacı olan Powell'ın kişiliği ve yeteneği karşısında hiçbir anlamı bulunmamaktadır. Bu olayın en acı yanı, Laik Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin üst düzey yöneticilerinin bu haksız ve amaçlı nitelermeyi doğal karşılayarak "Türkiye Müslüman bir ülke değil mi?" diyebilmeleridir. Bu sözler ABD yetkililerinin Laik Türkiye Cumhuriyeti'ni "İslamî" olarak nitelermelerinin nedenini açıklamaktadır. Bizdeki numaracı Cumhuriyetçiler ve kimi yetkililerle, ABD Dışişleri Bakanı sayın Powell şunu kesinlikle bilmeliler ki, bu Cumhuriyet'in temelinde halkın tam desteğiyle oluşan Samsun

çıkartması, Amasya Kongresi, Erzurum ve Sivas Kongreleri'yle bütün dünyaya parmak ısırtan ve mazlum milletlere örnek olan emperyalistlere karşı verilen ulusal kurtuluş savaşı vardır.

Başka ülkelerde numaralı cumhuriyetler olabilir ya da kurulabilir ama Türkiye de Anadolu halkının alın teri, canı, kanı yanında, onurlu Türk kadınının duaları ve nasırlı elleri üzerinde yükselen birinci ve sonuncu cumhuriyet vardır ve Büyük Önder'in sözlerinde anlamını bulduğu gibi "*sonsuz dek yaşayacaktır*". Bu gerçek herkes tarafından iyi biline.

Hemen yanı başımızda Irak ve Filistin de ABD ve İsrail destekli işgal ve yok etme operasyonu dünyanın gözleri önünde acımasızca gerçekleştirilmekte, BM başta olmak üzere kimsenin sesi çıkmamaktadır. ABD ve yandaşlarının "*Büyük Ortadoğu Projesi*"nin temel kazılarını oluşturan bu eylemler sonucu bölgemiz kan gölüne dönmüştür. Irak çatışmalar sonucu yaşamlarını kaybeden sivillerin sayısı on bini, ABD başta olmak üzere onu destekleyen ülke askerlerinden yaşamlarını yitirenlerin sayısı ise binleri aşmıştır. Halkımız, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde "*Birinci Tezkere*"ye karşı sağduyulu üyelerinin oylarıyla bu bataklığa sürüklenmekten kurtulmuştur.

Hangi amaçla, bunca masum insanın ölümüne göz yumulmaktadır? Irak'a gelirken söylenen barış, özgürlük ve demokrasi şarkıları yerini ağıt, gözyaşı, insanlık dışı akıl almaz işkence ve korku-

ya bırakmıştır. Bu tespitlere katılmayabilirsiniz. Bu son derece doğal, ayrıca günümüz değer yargıları karşısında, herkes özgür düşünme ve düşündüklerini açıkça ifade etme hakkına sahiptir. Bu hak ve özgürlük yanında iyi işleyen bir demokrasi tüm sorunlarımızın çözümünde tek çıkış yolumuzdur. Bu anlayışın sonucu olarak, kuşkusuz bu tespit ve değerlendirmelerin aksine düşünenler vardır ve de olacaktır. Benim önerim, ülkemizde ve bölgemizde son dönemlerde yaşananları alt alta sıralayarak yansız ve objektif bir değerlendirmeyle akıl ve vicdan süzgecinden geçirmenizdir.

Sözlerimi bitirmeden önce şunu vurgulamak isterim. Ekonomiyi, maliyeyi, sanayii, sağlığı, eğitimi, adaleti kısaca devlet çarkını bir biçimde düzene sokar sıkıntılarını giderebilirsiniz. Ama devleti oluşturan temel ilkeleri örseler, parçalar ve yerinden oynatırsanız, bir daha onları yerli yerine oturtmanız çok güç ya da imkânsız olabilir. Türkiye benzeri tehlikelerle karşı karşıya bırakılmakla, çağdaşlaşma hedefinden alıkonulmakta ve halkımızın güven, huzur ve refahla buluşması geciktirilmektedir. Tüm bu olumsuzluklara karşın, halkımızın büyük kesiminin demokrasiye, özgürlüğe, insan haklarına, çağdaş yaşama ve hukuk devletine olan inancı geleceğimizin güvencesini oluşturmaktadır. Halkımızla birlikte bütün sorunların üstesinden geleceğimize inancımız tamdır.

Beni sabırla dinlediğiniz için teşekkür ediyorum, saygılarımı sunuyorum.